सन्निपातः सुदारुणः। हीनमध्यप्रवृद्धैस्तु वातपित्तकफैश्च यः। तेन रोगास्तथोक्ता यथादोषबलाश्रयाः। अल्पमूलं कटीतोदो मध्ये दाहो रुजा भ्रमः। भयं क्लमः शिरोवस्तिमन्याहृदयवाक्पुजः। प्रमोहकः श्वासकासहिक्का-लाद्य विसंज्ञता। प्रथमोत्पन्नमेनन्तु साधयन्ति कदाचन। एतस्मिन् सन्निपाते तु कर्णमूले सुदारुणः। पिड़का जायते जन्तोर्यथालक्ष्येण जीवति। सर्वेदारिकसंज्ञो१२३यं सन्निपातः सुदारुणः। त्रिरात्रात् परमेतस्य व्यर्थमौषधकल्पनम्।" तन्त्रान्तरे वातोल्बणादीनां सन्निपातज्वरविशेषाणां त्रयोदशानां शीताङ्गादीनि त्रयोदश नामान्तराणि लक्षणान्तराणि चाह "शीताङ्गस्तिमलोङ्गज्वरगणे तन्द्री प्रलापी ततो रक्तष्ठीवयिता च तत्र गणितः सम्भुग्ननेत्रस्तथा। साभिन्यासकलिङ्गकस्य कथितः प्रागस्त्रिगोऽथान्तको रुग्दाहः सहचित्तविभ्रम इह हो कर्णकण्ठग्रहौ।" तन्द्री तन्द्रिका प्रलापी प्रलापकः रक्तष्ठीवयिता रक्तष्ठीवी संभुग्ननेत्रः भुग्ननेत्रः। अभिन्यासकः अभिन्यासः कर्णकण्ठग्रहौ कर्णग्रहः कर्णिकः कण्ठग्रहः कण्ठकुब्जकः। अथ तेषां प्रत्येकं लक्षणानि "हिमशिशिरशरीरः सन्निपातज्वरी यः श्वसनकसनहिक्कामोहकम्पप्रलापैः। क्लमवङ्कफवाता दाहवम्यङ्गपीड़ाः खरविकृतिभिरार्त्तः शीतगात्रः१ स उक्तः। तन्द्रातीव ततस्तृषानिसरणं श्वासोऽधिकः कासरुक् सन्तप्तातितनुर्गले श्वयथुना सार्द्धं कण्ठकफम्, सध्यामा रसना क्लमः श्रवणयोर्मान्द्यं च दाहस्तथा यत्र स्यात्सहि तन्द्रिको२ निगदितो दोषत्रयोत्थो ज्वरः। यत्र ज्वरे निखिलदोषजनितान्तरोष जाते प्रलापबहुला बहुशोत्थिताश्च। कम्पव्यथापतनदाहविसंज्ञताः स्युर्नाम्ना प्रलापक३ इति प्रथितः पृथिव्याम्। निष्ठीवो रुधिरस्य, रक्तसदृशं लक्ष्यं तनौ मण्डलम् लौहित्यं नयने तथाऽरुचिवमिश्वासातिसारभ्रमाः। अध्मानस्य विसंज्ञता च पतनं हिक्काङ्गपीड़ा भयम्। रक्तष्ठीविनि४ सन्निपातजनिते लिङ्गं ज्वरे जायते। भयं भयनवक्रताश्वसनकासतन्द्रा भ्रमम्। प्रलापमटवपश्चुश्रवणहानिमोहास्तथा। पुरो निखिलदोषजे भवति यत्र लिङ्गं ज्वरे पुरातनचिकित्सकैः स इह भुवनैलोप्य मतः। दोषास्तीव्रतरा भवन्ति बहिनः लक्ष्यं यत्र ज्वर मोहातीव विचेष्टता विकलता श्वासो भयं मूकता। दाहश्चिक्कणमाननस्य टहनोमन्दोबलस्य क्षयः सोऽभिन्यासइ इति प्रकीर्त्तितः इह प्राज्ञैर्भिषग्भिः पुरा। त्रिदोषजनिते ज्वरे भवति यत्र लिङ्गा भयम् हता कठिनकण्टकैस्तदनु निर्भरं मूकता। स्तुतिक्षतिबलक्षतिश्वसनकासबलप्रयः पुरातनभिषग्वरास्तमिह लिङ्गकं७सन्नते। व्यथातिशयिता भवेच्छ्वयथुसंयुता सन्निपु प्रभूतकफतासुखं विगतनिद्रता कासरुक्। समस्तमिति कीर्त्तितं भवति लक्ष्म यत्र ज्वरे त्रिदोषजनिते बुधैः सहि निगद्यते सन्निगः८। यस्मिन् लक्षणमेदृशि सकलैर्दोषैरुदीर्णे ज्वरेऽलसं मूर्द्धविधूननं सकसनं सर्वाङ्गपीड़ाधिका। हिक्काश्वासवदाहमोहसहिता देहेऽतिसन्तप्तता वैकल्यञ्च हया वचांसि सुनिभिः संकीर्त्तितः सोऽन्तकः९। दाहोऽधिको भवति यत्र तृषा च तीव्रा श्वासप्रलापविरुचिभ्रममोहपीड़ाः। मन्याहनव्यथनकण्ठरुजः श्रमश्च रुग्दाहसंज्ञ१० उदितस्त्रिभवो ज्वरोऽयम्। गायति नृत्यति हसति प्रलपति विकृतं निरीक्षतेसहसा। सदाहव्यथाभयार्त्तो नरस्तु चित्तभ्रमे११ ज्वरे भवति। दोषत्रयेण जनिता किल कर्णमूले तीव्रा ज्वरे भवति तु श्वयथुर्व्यथा च। कण्ठग्रहो बधिरता श्वसनं प्रलापः प्रस्वेदमोहदवनानि च कर्णिकाख्ये१२। कण्ठा शूकवतावरुद्धवदतिश्वासः प्रलापोऽरुचिर्दाहो देहरुजा तृषापि च कृतुत्तमः शिरार्त्तिस्तथा। मोहो वेपथुना सहेति सकलं लिङ्गं त्रिदोषज्वरे यत्र स्यात् स हि कण्ठकुब्ज१३ उदितः प्राच्यैस्त्रिकितृषामुषैः। सन्निगस्तेषु साध्यः स्यात् तन्द्रिकश्चित्तविभ्रमः। कर्णिको लिङ्गकं कण्ठकुब्जः पञ्चापि कष्टतः। रुग्दाहस्तृतिकष्ट- सुसाध्यस्तेषु भाषितः। रक्तष्ठीवी भुग्ननेत्रः शीतगात्रः प्रलापकः। अभिन्यासोऽन्तकश्चैते षड़साध्याः प्रकीर्त्तिताः।" अथ तन्त्रान्तरे वातोल्बणादीनां सन्निपातज्वरविशेषाणां त्रयोदशानां कुम्भीपाकादीनि त्रयोदश नामान्तराण्याह "कुम्भीपाकः प्रोर्णुनावः प्रलापी शल्यटोऽथो दण्डपातोऽन्तकश्च। एषोदाहस्तथा हारिद्रसंज्ञो भेदा एते सन्निपातज्वरस्य। अजघोषभूतहासौ यन्त्रापीडश्च संन्यासः। संज्ञाश्चो च विशेषास्त्रयोक्तास्त्रयोदशान्यत्र"। अथैषां लक्षणानि "घोणाविवरझरद्रक्तघोणासितलोहितं सान्द्रम्। विलुठन्मस्तकमाभतः कुम्भीपाकेन१ पीड़ितं विद्यात्। उत्क्षिप्य यः क्षमक्षं क्षिपत्यधस्ताच्छिरान्तसक्त-